

Bori szerint a vajdasági magyar irodalom bensőséges kisvilágában itt-ott megmutatkoznak a környező »nagyvilág« irodalmainak hatásai. Erre utal e gyűjteményben az újabb kori irodalom csoportosítása is. Bori csoportokat alkot, mégpedig az irodalmi hovatartozás alapján: ilyen csoportot formál az avantgardistákból, a népiesekből vagy a szociális irodalom művelőiből. A fenti csoportosítás új szint jelent irodalmi múltunk vizsgálatában.

Bori munkájának alapcélja az volt, hogy a vajdasági földrajzi egység magyar nyelvű irodalmát áttekinthető módon felfedeztesse az olvasóval, és hogy ennek az irodalomnak polgári jogot harcoljon ki, azaz annak létformáját igazolja. Ennek a törekvésnek az eredménye ez a könyv: előszava eszmékben és ötletekben gazdag (ezek kidolgozása

a jövő feladata), a szemelvények igyekeznek minden értéket felölelni, a jegyzetek pedig tartalmazzák azokat a legfontosabb életrajzi adatokat a szemelvények íróiról, amelyek az átlagos érdeklődő igényeit minden valószínűség szerint kielégítik. Nem szabad megfeledeznünk az illusztrációkról sem, amelyek sokban hozzájárulnak e kiadvány érdekességéhez és gyakran igen jól húzzák alá egy-egy alkotó vagy irodalmi mű jelentőségét. Bori e könyvve végeredményben a tudományos-ság és a népszerűsítés közös határvonalán mozog. Ez korántsem von le értékéből, sőt épp neki köszönhetjük, hogy felkelti a vajdasági magyar olvasók érdeklődését irodalmi hagyományaink iránt. Nem kétséges, hogy ezzel a kötetével növelte tájunk irodalmának tanulmányozása és népszerűsítése terén eddig szerzett érdemeit.

VARGA ISTVÁN

EGY RÁKÉRDEZŐ KÖNYV

VÁRADY TIBOR: *Vagy nem maga az élet a legjobb időtöltés?*

Forum, Symposion Könyvek 34. Újvidék, 1971.

Incelkedő, játékos hullámokat kergető könyv Várady Tiboré. Nem tudjuk, hogy a szél honnan jön, mely irányból borzol hajunkba, s arról sem tudunk pontos helyzetképet adni, merről folyik a víz, gáttörés várható-e, csöndes naplemente — vagy marad a folyam medrében, hiszen századunkban minden logika megdönthető, töredelmesen bevallhatjuk, hogy »van-nak még hibák« szűkebb környezetünkben s a nagyvilágban egyaránt.

A nagyvilági történésekkel keres idevágó kapcsolatokat Várady Tibor. Hízelgő jelző írók részére: műve arcképcsarnok. Várady könyvében a világot helyezték egy leszűkített, de levegős csarnokba. A kor problémáira merészen rákérdező

könyv, de válaszokat is kapunk, mert az író vállalja a »szélesebb« gondolkodó szerepét, s örvendetes, hogy a könyv minden sorában jelen van az írói készség és eszköz. Témája van. Izgalmas, huszadik századbéli témája. A könyv olyan, mint a reggeli torna (amerikai utazásom előtt olvastam el először), katonai kiképzés, alapozás azok részére (de nemcsak az ő érdeklődésükre tarthatnak számat a fejezetek), akik ablakot óhajtanak nyitni a világ dolgaira. Várady Tibor talán az első vajdasági magyar író — mellesleg a jogtudomány képviselője is —, akivel elfogadtatta magát a hatvanas évek végének valóságát. Együtt lélegzett Boston diákjaival, Hága, Amszterdam és Utrecht provóival, fel s alá sétált a

Boylston Streeten, néger takarítóval vitázott a jogról, háborúról és békéről, szellemeket idézett, partikra járt — egy pillanatilag sem távolodott el a közvetlen jelen történéseitől s a múltban (helyenként) csak azért matat, hogy rávilágítson a leglényegesebbre: nem élünk cellában, parányi szigetekről is lehet kitékinteni, a látókör széles dimenzióinak zászlócskáit mér-földekkel vigyük odébb — a mából tekintsünk a jövőbe.

Az amerikai életformát belső távoltartás nélkül festi: ez az élet számunkra — az írói rendszerező modor ellenére is — bonyolult és áttekinthetetlen. A témában Várady felfedezte a tudatformálás parányi lehetőségét, ezért maradnak ki a könyvből az egyetemi élet kalandos színei. A »népszerű« eltávolításával, a tudomány igazával érvel például Marshall McLuhan tanairól, és tudtukra adja, hogy számunkra is új szellemi hódítások, igények mutatkoznak, a mi kis arénánkban is megszüntethetők a fejlődést gátló monopóliumok, de ez persze nem gond és feszültség nélküli hosszas folyamat. Még Amerikában sem.

Ezek az írások azért úti esszék, mert úthoz kapcsolódnak — írja előszavában a szerző. Egy valóságkeretben ez az út vezet, halad valamire, ezért van (lehet) értelme kóborolni a világban, s minden zsákutca is a felismerés jegyével gazdagíthatja-elkeserítheti az utazót. Nehéz idegenben semleges állapotban szemlélni — tegyük fel — Boston díszleteit. Nehéz állást foglalni a hippik mellett vagy ellen. Amerikában így beszélnek: Van jó és rossz néger. A halott néger — jó néger. Van jó és rossz hippi. A tiszta hippi — a jó hippi. A provok, a hippik, a hipsterek szervezete mögött is van valami mindent szidó és tagadó életerősség, pedig sokan közülük megvetik a munkát, de a világban megbornlott az egyensúly, a valami más utáni kutatás mégis inkább csak türelmetlenség, mint valós igény, hiszen a a tüntetések »nem oldanak meg problémákat, de napvilágra kényszerítenek kérdéseket, melyek ilyen módon elkerülhetetlenné válnak«.

A könyv érdekesen, színesen, élvezetesen megvillantott magassági pontjai: találkozások a dzsessz világának ismert nagyjaival (Johnie Smith, Szabó Gábor, Ornette Coleman), a Boston's Finest Jazz Roomban, a Workshop termében. Ezra Poundot idézi, aki azt állítja szellemesen, hogy a művész a faj anténája. Nos, Várady Tibornak kitérő a »vétele«, a világ tagadását könyvével elutasítja, rávilágít (fejezetek az operettes hangulatú diáksztrájkokról) a valósághelyzet kikonstruáltságára — jó ez a világ, csak nehéz benne az eszmei eligazodás. Talán nem is baj, hogy a téves és ránk erőszakolt eszméket tagadjuk, mi, négerek és fehérek, amerikaiak, oroszok és jugoszlávok, öregek és fiatalok.

Az események időrendbeli megbontása nem zavaró. Szólnunk kell arról is, hogy Várady ügyesen felcsigázza az olvasó érdeklődését, rákényszeríti arra, hogy kikutassa, kicsoda, és mit jelent a nagyvilágban Hauzignak, Frommnak, Creeleynek lenni. Eszmefuttatását rendszerint három ponttal fejezi be, a kérdést nyitva hagyja, a világ sorsa még nem dőlt el. Érzésem szerint Várady nem mondott el mindent Amerikáról. Talán majd újabb könyvében.

Az értékes művet megillető megbecsülés azonban megköveteli, hogy kifogásainkat is közöljük. Danilo Kiš sorait szeretném kigyomlálni a könyvből, mert fejtegetése, hogy mit jelent ma fiatal avantgardistának lenni, naív és útszéli. Ha mégis neki van igaza, a mi avantgardizmusunk nem ér egy fabatkát sem. De Kiš nyilván téved.

Szóva tehetjük még azt is, hogy az okok bonyolult láncolatában nem látunk mindig tisztán, de ez természetesen nem az író hibája. Várady Tibor könyve injekció — a világmindenség nem Szabadka és Újvidék között kötötte ki a harag drójtait.

Jó író, jó könyv.

Nagy harag, puskába golyó, papírra értetlenség.

BARÁCIUS ZOLTÁN